

Boekbespreking door [A.J.\(Tom\) van Loon](#).

Het Energielandschap, door Tom Bade, 2009

KNVV Uitgeverij, Postbus310, 3700 AH Zeist. Gebonden, genaaid, 88 blz. Prijs € 34,95. ISBN 978-90-5011-332-8.

Energie is in onze samenleving, samen met drinkwater, waarschijnlijk de meest kostbare grondstof voor de rest van deze eeuw. Gehoopt mag worden dat daarna voor het energieprobleem een oplossing zal zijn gevonden, in de vorm van 'getemde' zonne-energie.

Maar zover is het nog lang niet, en de huidige vorm van energiewinning, -transport, -opslag en -gebruik zal dan ook zeker nog lang zijn sporen in het landschap achterlaten. Denk voor de Nederlandse energiewinning maar aan de bergen van mijnafval in Limburg, voor het transport aan de hoogspanningsleidingen, voor de opslag aan de concentratie van olietanks op de Maasvlakte, en

voor het gebruik aan de nog steeds talrijke hoge schoorstenen. Dergelijke voorbeelden kent iedereen.

Maar het energielandschap vertoont veel meer facetten. Vanaf de oude veenwinningen tot de velden met gewassen die voor de productie van biobrandstoffen worden geteeld. En wat daartussen zit vormt een breed scala, waaraan we bewust of onbewust zijn blootgesteld. Het zou teveel eer zijn om te zeggen dat alle facetten van het landschap, zoals dat op enige wijze is of wordt beïnvloed door de energiesector, aan de orde komen. Dat kan niet in een boek van deze omvang. De auteur heeft gelukkig ook geen enkele poging gedaan om een dergelijke onhaalbare volledigheid na te streven. Toch is de uitgever erin geslaagd om een uiterst aantrekkelijk boek te produceren.

Belangrijker dan de tekst is namelijk, althans naar mijn mening, het beeldmateriaal. Het grootste gedeelte van het boek wordt in beslag genomen door foto's, meestal paginagroot, die op enigerlei wijze met energie te maken hebben. Een windmolen, bruinkoolwinning, een schuur met zonnepanelen, etc. De tekst kan dan ook beter worden opgevat als een uitleg bij de foto's (die geen bijschriften hebben) dan als een verhaal dat door de foto's wordt toegelicht. De foto's zijn van Ruud Lardinois, die dan ook terecht op het omslag naast Tom Bade staat vermeld. Het enige dat op de foto's aangemerkt zou kunnen worden is dat er wel erg veel zijn opgenomen van bossen en bomen zonder dat duidelijk wordt gemaakt waarin ze in de context van energie wezenlijk van elkaar verschillen. Dit doet echter weinig of niets af aan het plezier dat je beleeft aan het doorkijken (je kijkt meer dan je leest) van dit boek. En zelfs Minister Cramer (van Ruimte en Milieu) heeft in haar voorwoord afgezien van teksten die de wenkbrauwen zouden kunnen doen fronsen.

Al met al is dit een boek dat niemand zou moeten kopen vanwege de diepgaande inhoud of de zorgvuldige analyse van de wijze waarop de energievoorziening ons landschap heeft veranderd en blijft veranderen. Maar het is wel een boek dat de bezitters vaak ter hand zullen nemen om door te bladeren. En wie dat doet zal zich steeds meer gaan realiseren dat we in Nederland geen echte natuur meer hebben. Alleen gebieden waarin het niet voor iedereen direct zichtbaar is dat de mens er uiteindelijk vorm aan heeft gegeven. En dat vaak in verband met de energievoorziening. Pas wie dit alles doorheeft, zal ons landschap met begrijpende ogen kunnen bekijken. En dat begrijpend kijken kan weer een eerste stap zijn naar het nemen van maatregelen die, in tegenstelling tot zoveel andere maatregelen die door de overheid worden genomen, kunnen bijdragen aan het in stand houden, ook op langere termijn, van de schaarse plekjes in ons land die deel uitmaken van ons cultureel erfgoed. En nog belangrijker: het kan ook een stap zijn naar het inzicht dat we ons landschap niet moeten laten bederven door politieke hobby's: windmolens mogen politiek populair zijn, maar ze kunnen geen wezenlijke bijdrage leveren aan onze energievoorziening, en ze verstoren het landschap in ernstige mate. Dit boek leert dat er betere oplossingen zijn. Een prachtig geschenkboek!